

ОЦИФРУВАННЯ КНИЖКОВИХ ПАМ'ЯТОК НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ КНУКІМ ЯК ВАЖЛИВИЙ АСПЕКТ ЇХ ПОДАЛЬШОГО ЗБЕРІГАННЯ ТА ПРЕЗЕНТАЦІЇ

Горбань Ю. І.

Наукова бібліотека
Київського національного університету культури і мистецтв

Найскладніша проблема старих книг завжди розглядалася як завдання перемогти час – це означає, що книги й подібні їм документи в доступний для огляду період можуть перетворитися на паперовий порох, якщо не будуть вжиті заходи до їхнього перенесення на більш стійкий носій. На жаль, повністю замінити видачу пам'яток друку та рукописів друкованим типографським способом – копіями, фізично неможливо. Рішення проблеми полягає в переведенні документів на різноманітні мікроносії інформації.

Нові технології впроваджуються з вірою в їхню досконалість і, щоб призупинити або, щонайменше, сповільнити руйнування бібліотечних або архівних матеріалів, ці технології належить застосовувати в широкому масштабі.

На сьогоднішній день вплив комп'ютерів і електронної інформації торкнувся практично всіх аспектів бібліотечної діяльності. По-перше, це змінений вигляд читальних залів, де довгі ряди каталожних шухлядів змінили комп'ютери. По-друге, зникли довгі полиці із друкованими індексами, вони комп'ютеризовані. По-третє, змінилася сама роль бібліотекаря. Тепер вона полягає у допомозі користувачам орієнтуватися у світі електронної інформації не тільки в даній бібліотеці, але й будь-де.

З появою нового програмного забезпечення УФД-Бібліотека в науковій бібліотеці КНУКІМ, користувачі мають можливість у читальній залі користуватися копіями (у форматі PDF, DJVU) рідкісних видань з фонду бібліотеки.

Перенесення інформації з паперових носіїв здійснюється, в першу чергу, для зберігання інформації, проте це не єдина мета.

Можна назвати принаймні три причини:

- поліпшити доступ до рукописних пам'яток та інших унікальних документів;

- захистити оригінальний документ від руйнування внаслідок використання;
- заощадити витрати праці й фінансові кошти на консервацію, наприклад, величезного масиву документів, надрукованих на недовговічному папері XIX-XX ст.

Оцифровка, що використовується для створення копій, є способом одержання і зберігання зображень у машиночитабельній формі. За допомогою сканера або цифрової фотокамери текст і зображення на паперовому носії перетворюється на подвійний цифровий код. Одержані дані зберігаються на жорстких або оптичних дисках. Конвертування цих зображень у текст із пошуковими ключовими словами вимагає програм оптичного розпізнавання знаків (OCR) або інтелектуального розпізнавання знаків (ICR).

Цифрові зображення, що зберігаються в пам'яті комп'ютера, можуть бути відтворені на папері або на моніторі як факсимільні зображення оригінальних друкованих текстів, документів або фотографій.

Необхідність оцифрування визначається метою, яку здійснює бібліотека. З метою зберігання фондів у науковій бібліотеці КНУКіМ розрізняються такі категорії документів на традиційних носіях, які переводяться в електронний варіант:

- рідкісні, особливо цінні, старі видання (1 категорія);
- архівні примірники (2 категорія);

Оцифрування рідкісних видань документів дозволяє припинити чи обмежити використання оригіналу користувачами. При відборі документів на оцифрування враховується попит користувачів бібліотеки.

Сьогодні здатність сканерів дозволяє зробити копію високої якості. На якість зображення копії на моніторі впливає лише фізичний стан оригінального документа.

Сканер конвертує виміри, зроблені CCD, у цифрову форму й передає цю інформацію у комп'ютер. Комп'ютер організує її, стискає й зберігає до майбутнього використання.

Техніка, яка зчитує сьогоднішню інформацію, буде обов'язково замінена новою. Сьогоднішній поліпшений доступ може з легкістю перетворитися у завтрашній нечитабельний, тому бібліотека повинна тримати руку на пульсі нових технологій зберігання інформації.

Дійсно, переведення різних документів – рукописів, серійних видань, іконографій – у цифрову форму дозволяє забезпечити доступ до повних текстів, зображень, звуку в будь-якому куточку, що обслуговується комп'ютерними мережами передачі даних. Але в

цьому випадку, на відміну від попереднього, матеріальне поняття книги, документа поступається місцем нематеріальному поняттю тексту.

У процесі сканування папір зазнає теплового впливу, який може привести до зміни його термічних властивостей. Скановані зразки сильніше поглинають вологу, ніж контрольні. Для сканованих зразків також є характерним підвищення величини ендотермічного ефекту випару вологи у порівнянні з контрольними зразками, у той час як температура початку процесу деструкції не змінюється.

Відмінності в характеристиках оброблених зразків, очевидно, можна пояснити тим, що при впливі ультрафіолетових променів відбуваються певні зміни в поверхневому шарі паперу, що й призводить до зміни швидкості усмоктування вологи й збільшенню теплового ефекту її випару.

Робота з різними категоріями документів при зберіганні має свої особливості. Забезпечення зберігання бібліотечних документів при скануванні – одна з важливих умов, від дотримання якої залежить зберігання пам'яті нації, забезпечення доступу до інформації.

У науковій бібліотеці КНУКіМ розроблено чіткі вимоги і обмеження на сканування, використовується високоякісне сканувальне обладнання, що відповідає категорії документа, який сканується.

У залежності від способу оцифрування використовується таке обладнання:

- планшетні сканери (чорно-білі та кольорові);
- планетарні сканери.

Оцифровувати на планшетному сканері можна копії негативів, плоскі паперові документи в задовільному стані без фарбникових носіїв.

Документи повинні мати стійкі засоби нанесення тексту та зображень, і розкриватися на 180°. Рекомендується один документ не піддавати скануванню більше 2 разів на рік. Поряд із цим, на планетарному сканері вони можуть скануватися без особливих обмежень. Втім, папір, що містить деревинну масу, навіть на такому сканері доцільно не цифрувати частіше 2 разів на рік.

Сканування здійснюється у великому чистому приміщенні зі столами, які в шість разів більші за документи, які оцифровуються. Усі лампи повинні мати UV-фільтри або мінімальну кількість UV. На місці сканування мають бути обладнані системи охолодження і вентиляції.

На додаток до сканера та комп'ютера оцифрування вимагає програмної підтримки.

Програма працює в комбінації з апаратними засобами для створення зображення, для організації колекції зображень, для конвертування зображень із машинопрочитаної форми у форму, що читається людиною.

Переведення (конверсія) ушкоджених, старих книг з паперової форми у цифрову є ефективним і економічним способом забезпечення зберігання змісту документа у науковій бібліотеці КНУКіМ. Більше того, на противагу прагненню просто зберегти або відновити оригінали, перенос інформації з носія, що перебуває в небезпеці, на (умовно) нестаріючий носій означає також забезпечення більш широкого й зручного доступу.

Оцифруванню документів передують своєчасна експертна оцінка стану рідкісних і цінних видань, вживання налагодженого обліку видань, що пройшли сканування; наявність контрольного листка зберігання для кожного оригіналу з виділенням тих, які потребують спеціальної консерваційної обробки. У інших випадках режим і спосіб сканування здійснюються відповідно до внутрішніх нормативних документів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Використання у бібліотеках сучасних технологій копіювання документів : метод. поради [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <http://korolenko.kharkov.com/21.htm>
2. Диксон Дж. Влияние электронных информационных ресурсов на деятельность библиотек в XXI веке / Дж. Диксон // Труды 8-й междунар. конф. «Крым-2001». – Т. 1. – С. 367–368.
3. Добрусина С. Сохранность и доступность фондов: поиск компромисса / С. Добрусина // Библиотека. – 1998. – № 4. – С. 37 – 39.
4. Кисловская Г. А. Что такое оцифровывание: [о переводе документов на электронные носители] / Г. А. Кисловская // Библиотека. – 1997. – № 12. – С. 36–38.

СИСТЕМНА ЄДНІСТЬ ПІДГОТОВКИ БІБЛІОТЕЧНО-ІНФОРМАЦІЙНИХ КАДРІВ В УМОВАХ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ ТА СТУПЕНЕВОЇ ОСВІТИ

Демчина Л І.

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

Розглянуто системну єдність підготовки сучасних бібліотечно-інформаційних кадрів України в умовах ступеневої освіти, яку можна досягти через реалізацію в її змісті принципу рефлексивності і професіоналізації, що передбачає структурування навчання на таких якісних рівнях: технологічний, управлінський, теоретичний і методологічний.

Ключові слова: бібліотечно-інформаційні кадри, ступенева освіта, безперервна освіта.

Вища бібліотечно-інформаційна освіта (далі – БІО) України нині перебуває на етапі якісного оновлення, змістової й організаційної трансформації. Це пов'язано з багатьма чинниками. Чи не найголовнішим серед них є інформатизація суспільства, яка суттєво впливає на сучасний стан та перспективи розвитку бібліотечної справи в цілому і БІО, зокрема. На базі новітніх інформаційно-комунікаційних технологій в освітній системі відбуваються фундаментальні зміни, вона набуває ознак відкритості, динамічності, ступневості і неперервності.

Поширення інформаційно-комунікаційних технологій зумовило формування електронного документно-комунікаційного простору, який активно розвивається, самоорганізується у вигляді повнотекстових електронних фондів та електронних бібліотек. У цьому беруть участь не лише бібліотечні працівники, а й представники інших соціально-комунікаційних структур. Постає проблема визначення місця бібліотек у структуруванні електронного середовища, виділення з нього тих документів, які за своїми ознаками, властивостями та функціями мають стати об'єктами бібліотечної науки, практики, освіти та управління [4, с. 2]. Це є додатковим свідченням актуальності проблеми формування та якісного оновлення підготовки бібліотечно-інформаційних кадрів України в умовах інформатизації суспільства та ступеневої освіти.

Слід також зазначити, що впровадження комп'ютерних і телекомунікаційних